

DÜNYA SOSYOLOJİ KONGRESİNİN ARDINDAN: GÜNEY AFRİKA'DA SOSYOLOJİYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Aslıhan AYKAÇ*

Uluslararası Sosyoloji Birliği'nin (International Sociological Association) on altıncı kez düzenlediği Dünya Sosyoloji Kongresi 2006 Temmuz'unda Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Durban kentinde düzenlendi. Dört yılda bir düzenlenen ve bir hafta süren kongreye 94 ülkeden üç binden fazla sosyal bilimci katıldı. Bunların büyük bir kısmı sosyoloji disiplininin gelirken, sosyoloji dışından gelen katılımcılar günümüzde sosyal bilimlerin giderek daha interdisipliner, yani disiplinler arası yakınlaşma eğilimini kanıtlayacak kadar önemliydi. Konferansla ilgili önemli ayrıntılardan biri de Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yapılmasıydı. Bilimsel gelişmelerde Batının kaçınılmaz hükmü ve hem ideolojik hem teorik temeller açısından da baskın konumu, örneğin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinden geliyor olması göz önüne alındığında, siyah kıtanın ilk defa ev sahipliği yapıyor olması hem Afrikalı sosyal bilimcilerin dünyaya seslerini duyurmaları açısından hem de ülkenin apartheid geçmişi ve Batıyla olan tarihsel hesaplaşması açısından da anlamlıydı. 3.5 milyonluk Durban kenti Hint Okyanusu'na bakan kıyılarıyla Güney Afrika Cumhuriyeti'nin önemli liman kentlerinden biri; gerek kent planı gerekse kıvıllı tuğladan yapılmış eski binaları ve kiliseleriyle sömürgeci geçmişini ister istemez yaşayan bir yer.

"Küreselleşen Dünyada Toplumsal Varlığın Niteliği" (The Quality of Social Existence in a Globalising World) başlığı altında yapılan toplantının kapsamında ön plana çıkan konular genellikle küreselleşmeyle birlikte yayılan piyasa ekonomisi ve neo-liberal ekonomi politikalarının toplumsal alandaki geri dönüşü ve izdüşümlerine yönelikti. Burada en çok dikkat çeken yurttaşlık, yöneti(şi)m, sosyal

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, IIBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, aslihanaykac@yahoo.com

dışlanma, yoksulluk ile güvenlik ve barış konuları özellikle bu küreselleşme sürecini açıklayıcı kavramsal tartışmalar olarak dikkat çekiciydi. Bunun yanı sıra kültür, yaratıcılık ve kimlik konuları günümüz bireyinin toplumsal konumu ve kendini konumlandırış biçimleri açısından anlamlıydı. Ancak bence burada üzerinde biraz daha fazla durulması gereken, üç binden fazla katılımcıyı bir araya getiren bu konferansta sosyoloji biliminin öncüleri tarafından yapılan konuşmalarda dünyadaki gelişmelere yönelik sosyolojik analizler ve bunları takip eden teorik çıkarımlardı. Örneğin 12 Temmuz 2006 tarihinde başlayan İsrail'in Lübnan işgaline yönelik eleştiriler 23 Temmuz'da başlayan kongrede birçok konuşmacının gündeminde olduğu gibi, koridorlardaki sohbetlerin de ana temalarından biriydi. Sosyal bilimlerin bireyi ve onun toplumsal varlığını anlama, anlamlandırma ve farklı soyutlama aşamalarında teorize etme görevi, konuşmacıların güncel olayları bilimsel bir bakış açısıyla irdelemelerinde somut bir şekilde gözler önüne serildi. Özellikle Ettiienne Balibar ve Saskia Sassen'in dışlanmışlık, aidiyet ve siyaset üzerine yaptığı konuşmalar küreselleşmeyle birlikte artan hareketliliğin ve göçlerin sonucunda oluşan çok kültürlü toplumsal yapıların geleceğine dair uyarılarıyla öğreticiydi.

Elliden fazla konu başlığını ayrı ayrı çalışan Araştırma Komiteleri (Research Committee) altında organize edilen kongrede çalışma sosyolojisinden spor sosyolojisine, sosyal tabakalaşmadan yoksulluk, sosyal refah ve sosyal politikaya, sağlık, din, cinsiyet ve turizme kadar farklı alanlarda çalışan akademisyenler farklı örnekler üzerinde hem sayısal hem de nitel yöntemler kullanarak sunumlar yaptılar. Kongreye 32 Türk akademisyen katılırken Türkiye başlıklı 14 sunum yapıldı. Burada dikkat çekici olan ilk nokta Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde çalışan Türk akademisyenlerin sadece Türkiye üzerine değil farklı konularda çalışıyor olmasıydı. İkinci nokta ise, kongrede Türkiye üzerine yapılan sunumlardan ikisinin karşılaştırmalı bir bakış açısından Türkiye'yi analiz etmeleriydi. Bunlardan biri Oxford Üniversitesi Uluslararası Göç Enstitüsü'nden de Haas tarafından yapılan ve Fas, Türkiye, Mısır ve Tunus'u iç göç ve uluslararası göç açısından karşılaştıran çalışmaydı (de Haas, 2006). İkincisi ise Danimarka'dan, Christiansen tarafından sunulan ulusüstü sosyal alanların tüketimini Türkiye ve Danimarka karşılaştırmasıyla anlatan çalışmaydı (Christiansen, 2006). Her iki çalışma da yabancılar tarafından karşılaştırmalı bir yöntem kullanarak yapılmış ama daha önemlisi her ikisi de Türkiye'de önemli etkileri olan Göç konusuna değinmişti. Bunların dışında, Türkiye ile ilgili yapılan sunumlar turizm, işgücü, kentsel dönüşüm, Türkiye'ye yerleşen yabancılar, güvenlik, toplumsal hareketler, çevre ve yoksulluk gibi birbirin-

den çok uzak alanları içermekteydi. Ancak Türkiye'deki üniversite ve sosyal bilimci sayıları göz önüne alındığında bu kongreye katılan sosyal bilimcilerin ya da yapılan sunumların temsili değerinin oldukça düşük olduğunu da unutmamak gerekir. Türkiye'de 46 üniversitede sosyoloji bölümü varken, bunlardan on biri henüz faal değil, yani öğrenci almıyor. Bunun yanı sıra sosyoloji alanında 25 adet yüksek lisans ve 12 adet doktora programı mevcut. Dolayısıyla katılım sayısı değil Türkiye'deki sosyal bilimcileri, sadece sosyoloji alanında çalışan bilim insanlarını dahi temsil edemeyecek kadar küçük bir rakam. Buradan yola çıkarak, genel olarak sosyal bilimlerle ve özel olarak sosyolojiyle ilgili birkaç önemli noktaya vurgu yaparken, aynı zamanda dünyada ve Türkiye'de sosyal bilim çalışmalarının ve sosyolojinin durumunu karşılaştırarak bilimsel durumumuza ve geleceğimize ilişkin birkaç alçakgönüllü değerlendirmede bulunmak istiyorum.

Dünya Sosyoloji Kongresi'nde sosyoloji alanında önde gelen ve farklı alanlarda etkin olan önemli isimler bir araya geldi. Ana teması küreselleşme ve küreselleşmenin sosyal sonuçları olan bu kongrede ortaya çıkan şey, genel olarak sosyal bilimlerin ve bunun temsili olarak sosyolojinin ana akım, büyük anlatılardan (meta narrative) uzaklaşıp daha dar alanlarda daha özel konulara eğiliyor olmasıydı. Elliden fazla başlık altında, üç binden fazla katılımcının olduğu bir organizasyonda genel bir durum değerlendirmesi yapmak elbette çok güç, ancak ana akım söylemlerin ve büyük anlatı uzantısı çalışmaların etkisini yitirmesi, küreselleşmeyle birlikte artık daha çok iç içe geçen küresel toplum dinamiklerinin doğal ve yaygınca kabul edilmiş bir sonucu. Çalışmalarda incelenen küçük olguları ya da küçük hikayeleri, küçük örnekleri birleştiren ama yine de bir büyük anlatı olmayan küreselleşme kavramsal bir çatı yaratmaktaydı. Küreselleşmenin somut olarak yarattığı bir takım durumlar, örneğin sermayenin ve daha düşük oranda işgücünün artan hareketliliği, üretimin büyük oranda çevre ülkelere kayması, merkez ülkelerin ulusüstü şirketlerinde artan sermaye birikimi ve buna karşılık çevre ülkelerin ucuz işgücü ile sisteme entegrasyonu sonucunda ortaya çıkan yoksulluk ve bu durumların sonucunda on plana çıkan aidiyet, göç, sosyal eşitsizlik, karmaşıklaşan dünyada yönetim olguları farklı Araştırma komiteleri altında farklı biçimlerde tartışılan ortak konulardı. Ancak az önce vurguladığım gibi, burada tüm bu olayları tek bir teorik çerçeve ya da tek bir hipotezle açıklamak gibi bir büyük anlatı kurgusundan söz etmek mümkün değildi. Kongrede dikkat çeken ve yine bilimsel yapıların geleceği açısından önem taşıyan başka bir ayrıntı ise toplantının interdisipliner yapısıydı. Bu disiplinler arası dayanışmanın farklı bakış açılarını ve farklı yönlemsel, kavramsal araçları ortak kullanıma sunma yönüyle gelecekte ye-

ni açılımlar yaratacağı öngörüsü daha önce de dile getirilmiş bir düşüncedir (Wallerstein). Özellikle bilimsel yapıların tarihsel gelişimi üzerine yapılmış bazı araştırmalar, doğal bilimler ve sosyal bilimler arasındaki ayrımın dahi yapay olduğunu yöntemsel olarak birbirlerinden yararlanabileceklerini öne sürmüştür. Türkiye'deki bilimsel yapıyı özellikle üniversitelerdeki yapıyı ve akademik yükseltme sistemi düşünüldüğünde, Türkiye'deki sistemin bu interdisipliner eğilimlere olanak tanıyacak esneklikten yoksun olduğunu söylemek zorundayız. Bu nokta, Türkiye'deki akademik sistemi iyileştirmede dikkat edilmesi gereken en önemli alanlardan biridir.

Kongre ile ilgili başka önemli bir nokta da Ulusal Sosyoloji Birlikleri toplantısıydı. Brezilya, Japonya, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Kore, Bulgaristan, Finlandiya, İtalyan ve Rus Ulusal Sosyoloji Birlikleri daha çok kendi ülkelerindeki sosyolojik çalışmaları içeren ayrı paneller düzenlediler. Türkiye'yi Uluslararası Sosyoloji Birliği'nde temsil eden örgüt Türkiye Sosyal Bilimler Derneği olmasına rağmen, Türkiye üzerine bir panel düzenlenmedi. Türkiye gibi genç nüfusu büyük, Dünya çapında sosyal bilimcileri olan bir ülkeden böyle bir birliğin bu uluslararası toplantıda bulunmaması bir yandan toplumsal örgütlenmemizin zayıflığına işaret ederken, bir yandan da akademik ağların (network) çok gelişmemiş olduğunu da gösteriyor. Yeri gelmişken burada Türkiye'deki akademik yapıya dair birkaç noktaya değinmek istiyorum. Öncelikle Türkiye'de akademisyenlerin birbirlerinden haberdar olmalarını sağlayacak bir takım araçlar ve ya mekanizmalar yok. Örneğin hemen hemen bütün üniversitelerin bir sosyal bilimler enstitüsü ve bu enstitülerin çıkardığı bilimsel sureli yayınlar olmasına rağmen bunların tamamını takip etmek mümkün olmuyor. Buradaki en önemli eksiklik bu akademik yayınları tek bir çatı altında akademik dünyaya sunabilecek bir veritabanının olmaması. Bu veritabanı eksikliği bütün sosyal bilimleri kapsayacak bir tek veri tabanıyla giderilemeyeceği için, asil ihtiyaç duyulan farklı disiplinler için farklı veritabanlarının olmasıdır. İkinci olarak, akademik işbirliği ve ortak projeler, çalışmalar için mesleki örgütlenmelerle iletişim ağını genişletmek önemlidir. 1980 sonrasında örgütlenme hakları ve hatta sendikal hakların büyük ölçüde kısıtlanması bugün sadece sivil toplumun ya da siyasal yapıların örgütlenmesini değil aslında yalnızca üretkenliği artırmaya yönelik basit bir mesleki örgütlenmeyi de engellemiş oldu. Küreselleşmeyle birlikte Castells'in bilişim devrimi bütün dünyayı sararken bizim kendi ülkemizde bile bilgiye ulaşamıyor olmamız gelecek açısından son derece sıkıntılı bir durum.

Böyle kapsamlı bir kongreye katılmanın bir akademisyen için çok farklı ve

birbirinden önemli faydaları var. Öncelikle farklı konular hakkında yapılan çalışmalar katılımcıları ve dinleyicileri yeni yöntemler, fikirler, kavramlar ve kavramsal ilişkiler hakkında düşünmeye yöneltmesi açısından çok öğretici ve geliştirici olmaktadır. Bu anlamda bir sosyal bilimci için bilim, dört duvar arasında bir bilgisayar ve ikincil kaynaklar kullanılarak üretilemez; hem karşılıklı görüş alışverişi hem de geribildirim açısından bu tür toplantılar katılımcılara küçümsenmeyecek katkılar vaat eder. Bunun yanı sıra Türkiye’de bilimsel gelişmenin dünyadaki gelişmelerle karşılaştırılması açısından da bu tür toplantıların önemi büyük. Üniversitelerin, TÜBİTAK’ın ve YÖK’ün bu tür bilimsel toplantılara katılım desteğinden faydalanarak Dünya çapında toplantılara katılmak mümkün.

Sonuç

Dünya Sosyoloji Kongresi’nden edindiğim izlenim doğrultusunda Türkiye’de bilimsel alanda dikkat edilmesi gereken birkaç noktayı vurgulamakta yarar görüyorum. Öncelikle, bilimsel gelişim için dil bilmenin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu kabul etmeliyiz. Bu zorunluluk UDS ya da KPDS gibi sınavlarla ölçülmek-tense pratik olarak hayata geçirilmeli. Batı dillerinin bilimsel alandaki hakimiyetini eleştirmek elbette mümkün, ancak bu eleştiri mevcut durumu değiştirmemize olanak sağlamayacağına göre, çevre ülkelere dünyaya açılma imkânı ancak ve ancak bilimin diline hakim olmakla mümkün olacaktır.

İkinci olarak üzerinde çalışılması gereken sistematik değişiklik Türkiye’deki akademik yapının interdisipliner yani disiplinler arası işbirliğine ve gelişmeye imkan tanıyacak bir biçimde esnekleştirilmesidir. örneğin yüksek lisans ve doktora programlarında tercihler interdisipliner bir hedefe yönlendirilmeli. Aynı şekilde doçentlik ve profesörlük yükseltmelerinde de interdisipliner tercihler desteklenmeli, bilimsel perspektifler arasındaki geçirgenlik bu şekilde de beslenmelidir.

Üçüncü olarak, bilişim teknolojilerinin her alanda bu kadar yaygınlaştığı göz önünde bulundurularak veritabanı çalışmalarına başlanmalıdır. Veritabanları bilim insanları arasındaki bilgi alışverişini hızlandırmanın yanı sıra, üniversite öğrencilerinin de kendi dillerinde bilgiye ulaşmalarına imkân verecektir. Yayınevlerinin Türkiye’de fazla gelişmemiş bir pazar içinde bu ürünleri geliştirmesi, TÜBİTAK ve YÖK’ün de ön çalışmalar ve yönlendirmelerle bu alanda destek vermesi bilim dünyamız açısından son derece yararlı olacaktır.

Son olarak, YÖK’ün denetim ve düzenleme mekanizmalarının ötesinde Türkiye’deki akademisyenleri kendi alanlarında iletişim ağları içerisinde birleştirecek

mekanizmalara öncülük etmesi önemlidir. Konferans ilanları, kadro ilanları, işbirliği fırsatları, ayrı ayrı disiplinler için ve disiplinler arası organizasyonlar için birleştirilmeli. dünyaya açılmadan önce kendi iç dinamiklerimizi en etkin şekilde değerlendirebilmek için köklü değişiklikler yapmalı, bilimdeki marjinal konumumuza geliştirmeyi hedeflemeliyiz.

Referanslar:

Castells, Manuel, *The Rise of the Network Society*, Blackwell, 1996.

Christiansen, Connie Caroe, "Consumption in Transnational Social Spaces, Turkey- Denmark", ISA XVI. World Congress, 2006.

De Haas, Hein, "Internal and International Migration, Remittances and the Education of Household Members Left Behind: Evidence from Morocco, Turkey, Egypt and Tunisia", ISA XVI. World Congress, 2006.

Wallerstein, Immanuel, *Open the Social Sciences: Report of the Gulbenkian Commission on the Restructuring of the Social Sciences*, Stanford University Press, 1996.